

וואס ווי דער אלטער רבי שרייבט (אין פרק ל"ז פון
הניא; ע"ד הרמז - קשור מיט דעם וואס איצטער איז ל"ז שנה
פון דער הסתלקות) בנוגע צדקה אז "בכל תלמוד ירושלמי היא
נקרא בשם מצוה סתם",

וכמובן אז דער אלטער רבי מיינט ניט דערמיט סתם שרייבן
א מראה מקום ווארום דאס איז ניט דעם אלטן רבינ'ס ענין אין
תניא כמדובר כמ"פ"י נאר מיטן אנצייכענען דעם ירושלמי מיינט
דער אלטער רבי מרמז זיין, אז צדקה איז אן ענין שבדוגמת
ענין הירושלמי - אן ענין פון אור ישראל, וואס זמן קען דאס
ניט משנה זיין,

וכתורת האריז"ל, אויף "וצדקתו עומדת לעד", אז ביי
אלע מצוות פון דעם אויבערשטן איז גיכר זייער רשם אויף א
משך זמן, משא"כ "וצדקתו", זיין צדקה, איז "עומדת לעד" -
זמן קען דאס ניט משנה זיין און דאס בלייבט לנצח.

וואס כל זה איז די מעלה פון דער צדקה וואס מ'גייט
בקשר מיט דער מגבית פארבונדן מיט כ"ף אב.

יב. עס איז אויך דא דער ענין פון "ירחי כלה" בשייכות מיט
כ"ף אב, וואס איז אויך פארבונדן מיט די ביידע ענינים פון
חורה וצדקה,

און אע"פ וואס מ'גייט דארטן געלט - באקומט מען אבער
דארטן כמ"פ ככה.

עס איז אויך צוגעקומען וואס בכ"ף באב האט מען מייסד
געווען "קרית גן ישראל",

"גן ישראל" עקזיסטירט שוין במשך פון א חצי יובל שנים;
בכ"ף באב בשנה זו איז צוגעקומען דער ענין פון "קרית גן
ישראל".

דער ביאור אין דעם ענין פון "קרית גן ישראל" וועט
זיין פארשטאנדיק בהקדם הביאור אין דעם ענין הקרי' :

בפשטות מיינט "קרי'" - אן עיר, די צוויי שמות "עיר"
און "קרי'" זיינען שמות נרדפים; וויבאלד אבער דאס זיינען
שמות וואס חורה נוצט - איז פארשטאנדיק אז זיי זיינען
בדיוק - יעדער שם האט אין זיך אן ענין מיוחד,

- וואס -

- (60) מח, ב. 61) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 117 ובהערה 24.
שיחת ער"ח סיון תש"מ ס"ג. ועוד. 62) ראה בארוכה שערי
אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך (כב, ב ואילך). המשך
תרס"ו ע' צ ואילך. ד"ה אמר רבא תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 121
ואילך). ועוד. 63) ספר הליקוטים לתהלים קיב, ט.
64) תהלים שם.

וואס בכדי צו פארשטיין דעם חילוק שביניהם - איז אזוי ווי דאס איז ביי אלע שמות הנרדפים, אז בשעת מ'וויל וויסן דער חילוק שביניהם, אדער מ'וויל אויסגעפינען צו עס איז דא א חילוק ביניהם - וואס אמאל קומט עס אן שווער - איז די עצה דערצו, אז מ'געפינט אן ארט וואו עס שטייען ביידע שמות, וואס דערפון גופא פארשטייט מען אז עס איז דא א חילוק ביניהם, און פון דעם חילוק צווישן די ענינים בא וועלכן זיי שטיין פארשטייט מען דעם חילוק פון די שמות הנרדפים -

אזוי איז דאס אויך בנוגע די שמות "עיר" און "קרי" - אז מ'געפינט אן ארט וואו זיי שטייען ביידע צוזאמען און פון דארטן פארשטייט מען דעם חילוק שביניהם:

ביי מלחמת סיחון ועוג, באס אריינגיין אין ארץ ישראל (חאס סיחון איז געווען דער מעלים ומעכב אויף דעם אריינגיין פון אידן אין ארץ ישראל, ווי רש"י שרייבט, אז די אומות וואס האבן געוואוינט אין ארץ ישראל האבן געדונגן סיחון צו אפהאלטן די אידן פון אריינגיין אין ארץ ישראל) - געפינט מען ביידע שמות "עיר" און "קרי".

דער פסוק זאגט: וועגן מלחמת עוג: "כל אלה ערים בצורות חומה גבהה דלתים ובריח לבר מערי הפרזי הרבה מאד", און אויך זאגט דער פסוק: "לא היתה קרי" אשר לא לקחנו מאתם",

ועד"ז בנוגע צו סיחון, נאכדעם ווי דער פסוק רעכנט אויס וואס עס איז געווען מיט די "ערים" זאגט ער: "לא היתה קרי" אשר שגבה ממנו".

דערפון איז פארשטאנדיק, ביז אויך פארשטאנדיק בפשטות פון פשטות הכתובים, דער חילוק צווישן דעם ענין פון "קרי" און דעם ענין פון "עיר", און - אז מ'קען נישט זאגן אז "קרי" איז אן ענין לגריעותא, נאר - "קרי" איז אן ענין למעליותא - דער ענין פון "קרי" איז דער גרעסטער פון אלע סוגי שטעט,

ווארום, היות אז דער פסוק זאגט שוין אז מ'האט איינגענומען "ערים בצורות חומה גבהה דלתים ובריח" און אויך "ערי הפרזי הרבה מאד" - איז פארשטאנדיק, אז מיט "לא היתה קרי" גוף" קומט דער פסוק זאגן א חידוש,

ד.ה. אז - מ'וואלט געקענט מיינען אז אפילו נאך דעם וואס מ'האט איינגענומען די "ערים בצורות וגו'" און די "ערי הפרזי וגו'" - איז נאך אלץ געבליבן א סוג שטאט וואס מ'האט נישט געקענט אייננעמען - זאגט דער פסוק א חידוש אז

- נישט -

(65) חוקת כא, כג. (66) דברים ג, ה. (67) שם, ד. (68) שם ב, לד. (69) שם, לו.

ניט נאר מ'האט איינגענומען די "ערים בצורות חומה גבהה דלתים ובריה" און די "ערי הפרזי הרבה מאד" - נאר אפילו דעם ענין פון "קרי" האט מען אויך איינגענומען.

זאגן אז דער אויפטו פון "קרי" אויף עיר באשטייט אין דעם וואס "קרי" איז מוקף חומה - קען מען ניט, ווארום אויך צווישן די ערים זיינען דא ביידע סוגים, סיי "ערי הפרזי" און סיי "ערים בצורות גו" - מוז מען זאגן אז דער ענין פון קרי איז נאך גרעסער אפילו פון "ערים בצורות חומה גבהה דלתים ובריה".

דאס וואס עס שטייט אין פסוק "ערים בצורות חומה דלתים ובריה", מיינט ביז בתכלית השלימות, ע"ד ווי עס שטייט "ערים גדולים ובצורות בשמים" - קומט אויס, אז דער ענין פון "קרי" וואס איז גרעסער פון "ערים בצורות גו" - איז גרעסער אפילו פון "ערים גדולות ובצורות בשמים".

ואע"פ אז חז"ל זאגן אויף דעם "דברה תורה לשון הבאי" - איז אבער פארשטאנדיק אז דאס מיינט ניט "הבאי" כפשוטו, און ווי די תשובה הידועה פון רמ"ע מפאנו, אז דאס איז ניט קיין לשון "הבאי" נאר - ברוחניות זיינען זיי טאקע געווען "בשמים";

און "קרי" איז נאך העכער אפילו דערפון.

יג. דער חילוק הנ"ל צווישן "קרי" און "עיר", אז "קרי" איז גרעסער פון "עיר" - געפינט מען אויך אין ספר ערכי הכינויים פון דעם בעל סדר הדורות, וואס דער צמח צדק פאדלאזט זיך אויף אים אלס ראוי בנוגע כמה ענינים וואס שטיין אין חסידות, און דערפון וואס עס שטייט דארטן וועט מען פארשטיין דעם חילוק בפרטיות יותר:

בנוגע צו ערי מקלט שטייט "והקרייתם לכם ערי מקלט",

איז לכאורה ניט פארשטאנדיק: וואס איז "והקרייתם"

מוסיף אויף דעם וואס עס שטייט "ערי מקלט"?

איז ער מבאר אין ספר ערכי הכינויים: "עיר - נקרא אף שאין בהם אוכלסין ודיורין, אבל קרי היא ע"ש שיש בה בני אדם כמו מה (מדוע) קול הקרי הומה" וז"ש והקרייתם לכם ערים, כי הערים תעשו אותם קרי, כמ"ש הרמב"ם ספ"ח מרוצחים" ערי

- מקלט -

(70 שם א, כח. 71 חולין צ, ב. וש"נ. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ דברים שם. 72 שו"ת רמ"ע מפאנו סע"ג. 73 ערך עיר. 74 ראה מקומות שנשמנו במילואים לספר המפתחות לספרי הצ"צ בערכו. 75 מסעי לה, יא. 76 מ"א א, מא. 77 ה"ז.

מקלט אין מושיבין אותם אלא במקום אוכלוסין נתמעטו אוכלוסין מוסיפין, נתעמטו דיורין מכניסין לתוכן כהנים לויים כו",

וואס דער טעם לזה איז, אז בכדי די עיר זאל פאר אים קענען זיין א מקלט, זאל קענען אים פארהיטן פון דעם "גואל הדם" אז ער זאל אים נישט געפינען - דארף ער דארטן נישט זיין בולט, עס דארפן דארטן זיין דיורין ביז - אוכלוסין, א ריבוי מענטשן.

זעט מען אויך דערפון, דעם אויפטו פון "קרי" אויך לגבי "עיר",

און - דער חילוק איז נישט נאר לגבי דער שטאט - נאר אויך לגבי די מענטשן וואס לעבן אין דער שטאט,

וכמבואר אין דרושי פורים"י אז עס איז דא א חילוק צווישן א בן כפר און א בן עיר ביז צו א בן כרך - און א בן קרי האט נאך א העכערע מעלה, ווארום ער איז איינע פון די "אוכלוסין" און פון די "דיורין".

י"ד. עפכ"ז וועט מען אויך פארשטיין בנוגע צו "קרית גן ישראל":

"קרית גן ישראל" איז כולל אין זיך צוויי ענינים: סיי דער ענין פון "סור מרע"י, אז דאס איז אן ארט ארום וועלכן מ'בויט א "חומה" נאכמער ווי אין אן עיר המוקפת חומה אויף באשיצען פון השפעות זרות,

אז אע"פ וואס מ'געפינט זיך אין גלות און אין חו"ל - בויט מען אן עיר מיט א חומה אויף באשיצן פון השפעות זרות,

ונוסף לזה - דער ענין פון ועשה טוב: כמבואר לעיל אז די מענטשן פון א קרי זיינען העכער פון די מענטשן פון אנדערע סוגי שטעט (כמבואר אין דרושי פורים לגבי בני כפרים ובני עירות כו'), פארבונדן אויך מיט דעם ענין פון ערי מקלט - ד.ה. אז זיי ראטעווען אידן פון דעם גואל הדם, וואס דאס איז דאך אן ענין פון "ועשה טוב" - דער ענין פון אהבת ישראל.

און די אידן וואס געפינען זיך אין קרי ראטעווען נישט נאר אידן וואס האבן עובר געווען בשוגג - נאר אפילו אידן וואס האבן עובר געווען במזיד, ווארעם עס זיינען נישטא קיין עדים, קיין התראה כו' - זיינען ערי מקלט קולט און מגין

- אויך -

(78) אוה"ת הוספות למג"א ע' מג ואילך. ועוד. (79) זהלים

לד, טו.

אויך אויף א מזיד פון דעם גואל הדם.

ובשעת עם איז דא דער "קלקלתו"⁸¹, אז עם איז ניטא דער בית המקדש, און אויך לפנ"ז, אין די פערציק יאר בפני הבית ווען מ'האט ניט דן געווען דיני נפשות - איז ברוחניות - זהו "תקנתו"⁸⁰, דעמולט ראטעוועט א קרי' נאך אידן:

בשעת דער בנת המקדש הי' קיים, אין דעם זמן ווען מ'האט דן געווען דיני נפשות בבית דין שלמטה, איז - "אין לדיין אלא מה שעיניו רואות"⁸², ובמילא, בשעת עם איז געווען א מזיד, און מ'האט אים בפועל דן געווען ע"פ עדים כו' - האט ניט געהאלפן אז ער זאל תשובה טאן, ווארום דאס זעט ניט דער דיין, "ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות", וכידוע די תשובה פון דעם נודע ביהודה⁸³.

משא"כ בזמן שאין דנין דיני נפשות אין בית דין שלמטה, וואס דעמולט איז דער דין בבית דין שלמעלה - איז גלייך ווי ער טוט תשובה ווערט ער פטור פון דעם דין שלמעלה.

קומט אויס, אז בימינו אלו, בשעת עם איז דא א "קרי' - ראטעוועט דאס סיי שוגגים, סיי מזידים אויף וועלכער עם זיינען ניטא קיין עדים כו', און אפילו מזידים וועלכע מ'קען דן זיין בפועל ע"פ עדים כו', ווארום בימינו אלו העלפט אויף דעם תשובה.

און כל זה איז דער ענין פון "קריית גן ישראל" - אז נוסף צו דעם וואס עם האט אין זיך דעם ענין פון "סור מרע", מ'איז דאס מקיף מיט א חומה וואס לאזט ניט אריינקומען קיין השפעות זרות, איז אין דעם אויך דא דער ענין פון "ועשה טוב", דער ענין פון אהבת ישראל, אז דאס איז קולט אידן, סיי שוגגים, סיי מזידים ואפילו אזעלכע מזידים וועלכע מ'וואלט געקענט דן זיין כו',

דאס ראטעוועט זיי פון דעם "גואל הדם", "הוא יצר הרע הוא כו'",

טו. נאכמער: בשעת⁸⁵ א איד טוט תשובה באקומט ער אזא סוג זכיות וואס א צדיק קען ניט האבן: א צדיק קען נאר האבן זכיות פון "ועשה טוב", אדער ניט קיין זכיות פון "סור מרע"; א בעל תשובה האט אויך זכיות פון "סור מרע", "זדונות נעשו לו

- כזכיות -

80) לשון חז"ל - ירושלמי תענית פ"ב הי"א. 81) סנהדרין מא, א. וש"נ. וראה תוד"ה מיום - כתובות ל, א. 82) ב"ב קלא, רע"א. וש"נ. 83) מהדו"ק או"ח סל"ה. 84) ב"ב סז, א. 85) בהבא לקמן - ראה דרמ"צ קצא, א ואילך. ובארוכה לקו"ש חי"ז ע' 186 ואילך. ובהנסמן שם.

כזכיות"ם,

און דאס איז א סוג זכיות צו וועלכער א צדיק איז כלל
ניט שייך, "אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד"ם.

ובמילא איז פארשטאנדיק, אז דער "גואל הדם", "הוא יצר
הרע הוא כו'", קען אים גארניט טאן,

און טאמער ער האט א טענה, ער וויל מאכן א חקירה
ודרישה כו' - זאגט דער בעל תשובה: דאס איז "תקנתו" - אין
האב מהרהר געווען בתשובה! - איז ער אן אנדער מציאות, ניט
דער וואס האט געטאן דעם ענין - האט דער "גואל הדם" צו אים
קיינ שייכות ניט.

ואדרבה - דעמולט זאגט ער גאר צום "גואל הדם": דן
ווערסט אויס מציאות - ווארום, די גאנצע קיום ומציאות פון
דעם "גואל הדם", דער יצר הרע, איז נאר בשעת אידן פירן זיך
ניט כדבעי; משא"כ בשעת אידן טוען תשובה און פירן זיך
כדבעי - האט ער דעמולט ניט וואס צו טאן, און דעמולט ווערט
ער אין אן אופן פון "הרגו בתענית"ם,

ביז נאכמער - עס ווערט נחגלה מציאותו אלס אן ענין
טוב, ווי דער משל וואס שטייט אין זהר"ם אויפן יצר הרע פון
א זונה מיט א בן מלך וואס כוונת הזונה איז אז דער בן מלך
זאל זיך פירן כדבעי און דעמולט איז באה על שכרה; דעמולט
ווערט ר' מציאות פון דעם יצר הרע נאר - וואס "שטן ופנינה
לשם שמים נחוונו"ם; ער ווערט בדוגמא ווי ער וועט זיין
לעתידי לבוא, נאך העכער ווי ער איז געווען אפילו קודם החטא,
א "שמש גדול" (ווי די גמרא זאגט אין סנהדרין"י)

טז. דאס וואס א צדיק קען ניט האבן די "זכיות" וואס א בע"ת
האט ("זדונות נעשו לו כזכיות"), כנ"ל - איז ווי דער צדיק איז
מצ"ע; בשעת אבער מ'שארט אים צו אן ענין מלמעלה אויף וועלכע
ער דארף זיך מחבבר זיין - קען ער אויך האבן בדוגמת די מעלה
פון א בע"ת.

דוגמאות לדבר:

עס איז מבואר אין תניא בענין הבינונים והצדיקים, אז
א בינוני איז ניט שייך צו דרגת הצדיקים, כמארז"ל"י "בראת
צדיקים", א צדיק איז אן ענין וואס ווערט אזוי נברא - אבער
אעפ"כ, איז "משביעין אותו" - יעדן אידן - תהי צדיק",

- ווארום -

(86) יומא פו, ב. 87) ברכות לד, א (לגירסת ה"גליון" -
הובא בדק"ם לברכות שם). רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 88) תניא
פ"א (ה, ב). 89) ח"ב קסג, ב - הובא בתניא ספ"ט. ספכ"ט.
90) ב"ב טז, א. 91) נט, ב. 92) ב"ב טט.

ווארום אויך א בינוני קען צוקומען דערצו דורך דעם עיבור פון דער נשמה פון א צדיק וכו' וואס דאס טוט מען מלמעלה".

נאך א דוגמא לדבר:

עס איז מבואר בענין הנסיונות: דורך נסיונות קומט מען צו צו בדוגמא ווי די מעלה פון די זכיות פון א בעל תשובה, כמבואר אין די דרושים וואס זיינען מבאר דעם ענין פון "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם"⁹⁴, פון צמח צדק בשה"צ שלו⁹⁵, וואס דארטן איז מען מבאר כמה דרגות אין נסיונות ביז צו אזא דרגא,

אבער דאס איז אן ענין וואס קומט צום מענטשן דוקא מלמעלה, ווארום, א איד טאר זיך ניט ברענגען צו א נסיון, ווי מ'זאגט יעדער טאג נאך פארן דאווענען⁹⁶ "אל תביאנו לידי נסיון" - דאס קומט דוקא מלמעלה.

יז. דער ענין איז אויך קשור מיט דעם בעל ההילולא - מיט ענין הגלות שלו:

אויך די ירידה פון גלות ברענגט צו צו דעם תכלית השלימות,

און אויך גלות איז אן ענין וואס קומט מלמעלה דוקא, ווארום, א מענטש טאר ניט אליין גיין אין גלות, ווארום א מענטש טאר זיך ניט מצער זיין⁹⁷

- סיידין צוליב תשובה⁹⁸, וואס דאס איז די טעם פון די צדיקים הנסתרים, וואס זיינען געווען שייך צום בעל שש טוב,

- וואס -

93) תניא פי"ד (כ, ב). 94) ראה יב, ד.

95) ד"ה אתרי ה"א תלכו - דרמ"צ קפה, ב ואילך. וראה לקו"ת ראה יט, א ואילך. ד"ה נתח ליראין פר"ת (סה"מ פר"ת ע' קה ואילך). תרצ"ג (סה"מ השי"א ע' 289 ואילך). ד"ה כי מנסה הש"ח (סה"מ תש"ח ע' 94 ואילך). 96) בברכות השחר (מברכות ס, ב). 97) שו"ע אדה"ז דיני נזקי גוף ונפש ס"ד (מב"ק צ, ב. צא, ב. רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ה ה"א. טושו"ע חו"מ סת"כ סל"א). 98) שו"ע אדה"ז שם (מר"ח - הובא במג"א או"ח סתקע"א סק"א. ט"ז שם).

וואס זיינען געגאנגען אין גלות, כמסופר, און אויך פון דעם אלטן רבי'נס פאטער כמסופר אין די זכרונות פון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנוי - וואט דאס איז געווען בדוגמת ענין התעניות והסיגופים; בכדי צוצוקומען צו א העכערע שלימות פון תשובה -

זיינען אבער דא די וואס "את אשר יאהב ה' יוכיח" ¹⁰⁰, און ער גיט זיי דעם ענין הגלות,

און דורך דעם קומט מען צו צום תכלית השלימות, העכער ווי מ'קען צוקומען בכח עצמו, וכן"ל.

יח. נאך א דוגמא צום כללות הענין - וואס אויך דאס געפינט מען באס בעל ההילולא:

ע"פ דין דארף מען זיך מוסר נפש זיין נאר בא דריי ענינים, נאר בא דריי ענינים איז "יהרג ואל יעבור", אבער אויף אלע אנדערע ענינים איז "יעבור ואל יהרג", און אפילו בא די דריי ענינים אויף וועלכע מ'דארף זיך מוסר נפש זיין און נישט עובר זיין, אויב ער האט עובר געווען אויף זיי - איז מען אים נישט מעניש אויף דעם, ווי דער רמב"ם פסקנ'ט ¹⁰¹.

עס איז אבער אויך דא דער ענין פון "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח" ¹⁰² וואס זיינען זיך מוסר נפש אויך אויף אנדערע מצוות ¹⁰³, וואס אויף דעם זאגן חז"ל ¹⁰⁴ שטייט דעם פסוק "אשר הוכיחי בית מאהבי" ¹⁰⁵,

וואס אויך דאס איז געווען בא דעם בעל ההילולא, וואס ער האט זיך מוסר נפש געווען אויף קיום מצות תפלין און מצות מצה - וואס ע"פ דין איז נישטא אויף זיי קיין חיוב זיך מוסר נפש זיין.

וואס דער ענין שבזה איז, אז מלמעלה באנוגנט מען זיך נישט מיט דעם וואס ער האלט ביי אהבה "בכל לבבך" אדער "בכל נפשך" אדער אפילו "בכל מאדך" ¹⁰⁶ - מס"נ, ווארום כמבואר ¹⁰⁷ מיינט בכל "מאדך" - "מאד שלך",

און ווי חסידות ¹⁰⁸ זאגט בפירוש אז עס קען אמאל זיין, אז דאס וואס ביי איינעם איז "מאד שלך" איז ביי א צווייטן אן ענין פון "בכל נפשך" אדער גאר אן ענין פון "בכל לבבך", למטה מדרגת "בכל מאדך" -

- שטעלט -

(99) ספר הזכרונות ח"א ס"י-יא (ע' 59 ואילך). (100) כשלי ג, יב. (101) הל' יסוה"ה פ"ה ה"ד. (102) ההלים נ, ה. וראה סנהדרין קי, ב. (103) נמוק"י סנהדרין עד, ב. (104) מכילתא יתרו כ, ו. ויק"ר פל"ב, א. (105) זכרי' יג, ו. (106) ואתחנן ו, ה. (107) הו"א מקץ לט, ד. דרמ"צ קכג, ב. קמ, ב. קט, ב. ועוד.

שטעלט מען אים צו מלמעלה אן ענין בכדי אז דורכדעם זאל ער צוקומען צו נאך א העכערן "בכל מאדך", נאך א העכערן מס"נ.

יט. כאמור, בשעת מ'שטייט אין דער שלימות וואס קומט דורך תשובה, וכיו"ב איז אויך אין די אנדערע דוגמאות הנ"ל - איז מען נאכמער "נקלם", נאכמער פארהיט פון דעם "גואל הדם" כו'.

און דער אויפטו פון א "קרי" וברפס בימינו אלו, ווען "קלקלתו - תקנתו", ועד"ז דער אויפטו פון "קרית גן ישראל איז אז דאס איז קולט אלע סוגים אידן, סיי שוגגים, סיי מזידים אויף וועלכע עס זיינען ניטא קיין עדים, און סיי מזידים אויף וועלכע עס זיינען יע דא עדים, ווארום אויך זיי קענען תשובה טאן.

כ. די מעלה פון "קרי" אויף "עיר" - געפינט מען אויך בנוגע צו דער הויפט שטאט פון דעם מלך מלכי המלכים, בנוגע צו ירושלים:

ירושלים ווערט אנגערופן ניט נאר "עיר" נאר אויך - "קרית מלך רב" ¹⁰⁰.

וואס אויך דערפון איז פארשטאנדיק דער גודל הענין פון "קרי".

כא. וכל זה איז דער ענין פון "קרית גן ישראל", וואס דארטן גיבן זיך איבער מחנכים כו' אויף דעם חינוך פון "הבל שאין בו חטא" ¹⁰¹, און אויך עלטערע פון זיי וואס בא זיי איז ניטא די מעלה פון "הבל שאין בו חטא", אבער אויך זיי זיינען אין א סוג נעלה:

אויך די וואס זיינען נאך בר מצוה וואס געפינען זיך דארטן - האבן אין זיך די מעלה פון "תורתו אומנתו" ¹⁰²,

וכידוע די מחלוקתיו צווישן ר' שמעון און ר' גמליאל צי עס דארף זיין "תורתו אומנתו" אדער "אדם חורש בשעת חרישה" "וזורע בשעת זריעה כו'" ווארום אויב ניט איז "מלאכתו מתי נעשית", וואס דער פסק הלכה איז ווי ר' ישמעאל ¹⁰³,

וואס כמדובר כמ"פ, געפינט מען אמאל אויך בזה"ז דעם ענין פון "תורתו אומנתו", וואס וואו איז דאס - בא די וואס האבן נאך ניט צו טאן מיט "מלאכתו", בא די וואס זיינען

- מתפרנסים -

(108) תהלים מח, ג. (109) שבת קיט, פ"ב. (110) שבת יא, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס קו. (111) ברכות לה, ב. (112) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סכ"א ברמ"א.

מהפרנסים וסמכים על שולחן אחרים (וואס ער"ז איז דאס אפילו בא גוים, להבדיל)

קומט אויס, אז אויך די קינדער וואס געפינען זיך אין "קרית גן ישראל" וואס זיינען נאך בר מצוה - האבן אין זיך די מעלה פון "תורתו אומנתו", און דאס איז דער ענין פון "קרית גן ישראל", אז מ'איז דארטן מחנך און מ'פירט זיך דארטן באופן כזה

- וויבאלד אז אזוי דארף זיין "קרית גן ישראל" - איז כל ישראל בחזקת כשרותי¹¹, זיכער איז דאס אזוי -

דארטן איז דא "תורתו אומנתו" און עבודת ה'.

און דער דיוק אין דעם איז :

בשעת מ'לערנט אפילו צוליב דעם העכסטן ענין פון שכל, צוליב "חיי עולם הבא" - טוט ער דאס דאך נישט צוליב דעם אויבערשטן, נאר ער איז עובר עצמו - קען דאס נאך נישט אנגערופן ווערן "אומנתו"; דוקא בשעת ער טוט דאס אינאנצן צוליב דעם אויבערשטן - קען מען דאס אנרופן "אומנתו", וואס "אני נבראתי לשמש את קוני¹⁴".

כב. דער בעל ההילולא האט זיך געקאכט, געזוכט און געפונען רמזים בכל ענין - איז דא אין דעם ענין פון "קרית גן ישראל" אן ענין על פי רמז:

מ'האט גערעדט בא דעם פאדבריינגען פון כ"ף באב, אז דער ערשטער "אל תקרי" (אן ענין פון רמז) אין תורה איז אויף דעם ווארט "בראשית"¹⁵, "אל תקרי בראשית אלא ברא שית"¹⁶.

דער ענין פון "שית" איז די "שיתין" פון דעם מזבח, און "שית" איז פארבונדן מיט "הושתה העולם"¹⁷, דער יסוד פון כל העולם כולו.

איז די גימטריא פון "קרית" - כמנין "שית",

וואס דער ענין פון "קרית גן ישראל" איז כענין פון "שית" - דארטן מאכט מען דעם יסוד פאר דעם קינד אויפן גאנצן יאר, ביז - כענין שנת הקהל - אויף "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה"¹⁸.

ובדוגמא ווי דאס איז אין ירושלים, וואס אויך ירושלים איז א "קרית", כנ"ל, וואס דארטן איז דער "הקהל את העם

- האנשים -

(113) רמב"ם הל' קדה"ח פ"ב ה"ב. ב"י ליו"ד ס"א. ועוד.
(114) קידושין בסופה. (115) בראשית א, א. (116) סוכה מט, א.
(117) יומא נד, ב. (118) וילך לא, יג.

האנשים והנשים והסף וגו' "וי באופן אז עם זאל פועל זיין ביז אויף "כל הימים אשר אתם חיים על פני האדמה".

כג. די "קרל" ווערט אנגערופן "קרית גן ישראל" - דער ביאור הענין פון "גן":

"גן" האט אין זיך אויך דעם אפטייטש וענין פון דירה, וכפירוש המדרש¹²⁰ אויף "באתי לגני" וי - "לגנוני", כמבואר אין די ררושי ההילולא¹²¹ אבער עם האט אין זיך אויך מער ווי א דירה, עם האט אין זיך אויך דעם אפטייטש פון אן ארט וואו מ'גייט זיך מטייל זיין, ווי עם שטייט אין זהר¹²² בכ"מ אז דער אויבערשטער איז מטייל בג"ע מיט צדיקים, וואס שפאצירן גייט מען ניט א הונגעריקער, שפאצירן גייט מען נאך דעם וואס מ'האט געהאט דעם משתה היין, און אכילה כדבעי נאך דעם "ואכלת ושבעת", און ס'איז דא א דיעה אין גמרא¹²³ אז "ושבעת זו שתי" - דעמולט גייט מען שפאצירן - ד.ה. אז "גן" איז אן ארט פארבונדן מיט אן ענין פון תענוג שלאחר די ענינים המוכרחים פון אכילה ושתי, א מקום של תענוג.

ועד"ז איז דער ענין פון "גן" ברוחניות, און דער ענין פון "גן ישראל":

דאס ווייזט אויף דעם ענין פון אהבה בתענוגים - נוסף לזה וואס מ'האט אויך די אהבה שבבחינת אכילה און די אהבה שבבחי' שתי.

עס ווערט אויך אנגערופן "קרית גן ישראל" - וואס דער ענין פון ישראל ברוחניות איז - דער ענין פון (ישראל מלשון) "שראה א-ל"¹²⁴.

און ניט דאס אין אן אופן פון מחזה, כמבואר¹²⁵ על הפסוק¹²⁶ "ויחזו את האלקים", אז דאס איז בלויז דער תרגום פון דאס - נאר א דאס אין אן אופן פון גילוי, כמבואר אין חסידות¹²⁷.

כד. עם קומט אויך צו אין דעם ענין פון "קרית גן ישראל" דער דבר פלא, וואס די ממשלת המדינה האט מסכים געווען און געגעבן דעם אישור כו' אויף דעם,

- און -

(119 שם, יב. 120) שהש"ר רפ"ה. 121) שה"ש פה, א. 122) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"א (סה"מ ה'שי"ת ע' 111). 123) ראה זח"א עב, א. פב, ב. קלו, רישע"ב. קעח, ב. רלא, ב. ועוד. 124) ברכות עם, ב. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקצ"ז ס"ז. בהנסמן באנציקלופדי' תלמודית ערך ברכת המזון הערה 34. 125) תדא"ר פכ"ז. 126) תו"א משפטים עח, ג. לקו"ת ואתחנן ז, רע"א. שער האמונה פכ"ה. ועוד. וראה זח"א (ס"ת) פח, סע"ב. 127) משפטים כד, יא.

און דאס איז מיט א שטעמפל אין אותיות שלהם, און זייערע מענטשן בריינגען דאס - איז דאס דאך דער ענין הנעלה וואס עס שטייט אין דער הפטורה פון דעם שבת, "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיה" ¹²⁸.

כה. מ'זאל מוסיף זיין נאך אינגעלעך אין צבאות השם, וער"ז נאך מיידעלעך אין צבאות השם, ובהצלחה,

און "כימי צאתך מארץ מצרים" ¹²⁹ וועט זיין "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם" ¹³⁰, און אידן זיינען "ביד רמה" ¹³¹, און עס איז דא דער "לא עכבן המקום כהרף עין" ¹³², עס איז "מיר הן נגאלין" ¹³³,

"וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כמבואר אין זהר ¹³⁴ אז דאס מיינט אז דעמולט וועלן זיין נפלאות ¹³⁵, א פלא, אפילו בערך צו די נפלאות פון ימי צאתך מארץ מצרים,

אין דעם "קרית מלך רב", אין דער "קרי" פון מלך מלכי המלכים הקב"ה,

ולמטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו כמש.

*

*

*

כו. כאן המקום אויף מבאר זיין א שאלה וואס מ'האט געפרעגט אין אן ענין וואס מ'האט גערעדט באס פארבריינגען פון כ"ף אב.

מען האט דעמולט גערעדט אין דעם מאמר חז"ל ¹³⁶ "מותר לשנות מפני דרכי שלום" - אז דאס איז בדיוק: מ'מעג נאר משנה זיין מפני השלום - אבער מ'טאר נישט משקב זיין מפני השלום.

האט מען געפרעגט: עס איז דא א בפירוש'ער מאמר חז"ל אין פרק השלמים, איינע פון די מסכת קטנות, "מותר לשקב בשביל להטיל שלום בין אדם לחבירו"?

איז לכל לראש - הבא עליהם ברכה אויף דעם וואס זיי האבן מעורר געווען די שאלה, ווארום דאס גופא וואס מ'פרעגט א שאלה איז א הוכחה אז זיי האבן געהערט דעמולט דאס וואס מ'רעדט באס פארבריינגען, און נישט נאר וואס זיי האבן דאס

- געהערט -

128) ישעי' מט, כג. 129) מיכה ז', טו. 130) בא י', כג.
131) בשלה יד, ח. 132) מכילהא (הובא בפרש"י) עה"פ בא יב,
מא. 133) רמב"ם הל' השובה פ"ז ה"ה. 134) ח"ג רמב, ב
(ברע"מ). 135) דאה אוה"ת נ"ך ע' תפו. 136) פס"ז (הובא
בפרש"י) עה"פ ויחי נ, טז. יבמות סה, ב. ועוד. 137) מס'
דרך ארץ זוטא פי"א.

ובכתובות שם: המבזבו אל יבזבו יותר מחומש כו', מאי קרא, וכל אשר תחן לי עשר אעשרנו לך. והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא (וכי שקלה לקמא. פשו להו ט', וכי הדרת מולית מעשר דידהו, לאו כי קמא הוא, ואין כאן חומש בשניהם — פרש"י), אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא (מודא כתיב עשר אעשר לך, הכי קאמר אעשרנו כראשון, כלומר מעשר שני יהא כראשון — פרש"י).
הגה עד"ו מבאר כתוב"א פ' רצא (כב, ד): ומ"ש עשר אעשרנו ב' עישורין, היינו כי הכתר כלול מב' פרצופין עתיק וא"א כו', וב' בחי' אלו יחד נק' חומש. כמ"ש ונתתם חמישית לפרעה".

וצריך להבין: מהו הקשר שבין ב' הפירושים בענין המעשר — (א) מעשר כפשוטו, חלק עשירי, (ב) ב' עישורין, חלק חמישי (חומש), ומהו הביאור בזה בעבודת האדם.

וכפי שיחבאר לקמן.

בז. כאן המקום להזכיר אהדות ספר התניא שנדפס זה עתה ב.קריית גן ישראל" (כולל אגה"ק (הגל), וכל ההוספות כו') — וההדפסה היתה באופן של זריזות כו', כך שלקראת יום השבת קודש מבדכים החדש אלול, ישנו כבר ספר התניא מכורך כו'.

והגה, כללות הענין ד.קריית גן ישראל" נתבאר בארוכה לעיל (שיחת ש"פ עקב סי"א ואילך), ונקודת הענין:

.קרי"ה היא למעלה מ.עיר" סתם — ע"ד הלשון .הקריאתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה, שהפירוש בזה הוא — שערי המקלט .תעשו אותם קרי"ה, היינו, שיהיו שם ריבוי אוכלוסין וריבוי דיוורין. כי .עיר" סתם יכולה להיות באופן של מיעוט אוכלוסין דיוורין, ואילו .קרי"ה חייבת להיות באופן של ריבוי אוכלוסין דיוורין, וכפס"ד הרמב"ם (בנוגע לעיר מקלט שצריכים להיות באופן של .קרי"ה), נתמעטו אוכלוסייה מוסיפין עליהן, נתמעטו דיווריהן מכניסין לתוכן כהנים לרים וישראלים".
וכפי שנתבאר לעיל שישנם .ערי הפרזי", ישנם .ערים גדולות ובצורות בשמים", ולמעלה מזה — .קרי"ה, וכמחזש בלשון הכתוב שלאחר שאומר .ונלכד את כל ערי" (שבוה כלולים גם ערי הפרזי וגם ערים בצורות), מוסיף .לא היתה קרי" אשר שגבה ממנו" — שזהו חידוש גדול יותר.

כת. כללות הענין ד.קרי"ה, עיר מקלט, שיין במיוחד לחדש אלול:

חדש אלול הוא חודש החשבון על כל השנה החולפת, כדי לתקן את כל מה שדורש תיקון כו'. זאת אומרת, שחדש אלול הוא ה.עיר מקלט" בענין הזמן (בנוגע לכל השנה כולה).

חדש אלול הוא חודש התשובה, היינו, שע"י ענין התשובה מתקנים את כל הענינים הבלתי רצויים, וע"י נפעלת ההגנה מפני .גואל הדם", הוא השטן הוא גואל הדם כו' — כי ע"י התשובה הרי הוא נעשה מציאות חדשה לגמרי, ובמילא אין לו שייכות כלל עם .גואל הדם".

זהו גם כללות הענין דעיר מקלט — כמדובר לעיל שעיר מקלט ענינה להגן מפני גואל הדם, וההגנה דהעיר מקלט היא הן בנוגע לעיני שונג, והן בנוגע לעיני מויד כו' (שזהו העילוי דזמן הזה).

וכמבואר בכתבי הארז"ל שהפסוק, ובכחה את אבי ואת אמה ירח ימים" קאי על חודש אלול, היינו, שכאשר האשת יפת תואר, דקאי על הנשמה, נמצאת בשבי, צריך להיות הענין ד, ובכחה את אבי ואת אמה ירח ימים", שזהו עבודת חודש אלול (ירח ימים), ועי"ז נפעל הענין ד, תבוא אלי ובעלתה גר", כמבואר בב"מ ביאור ענין זה.

וע"פ האמור לעיל ש, עיר מקלט ענינה קרי" — מובן, שעבודת החשובה הנפעלת בחודש אלול (עיר מקלט) היא בחוקף וכו', בדוגמת התוקף שב קרי" לגבי עיר סחם. זאת אומרת, שהחשבון צדק על העבר, וההחלטה להוסיף בכללות העבודה במשך השנה הבאה — היא בחוקף ביותר, ופועלת פעולתה כר.

כס. נוסף על האמור לעיל בנוגע למעלה קרי" גן ישראל ישנה מעלה נוספת — ששם מתחנכים ילדי ישראל, ומבואר בגמרא (שבת ק"ט, ב) שאצלם ישנה המעלה ד, הבל שאין בו חטא, ועד שאומרים, אל תגעו במשיחי — אלו חינוקות של בית רבן, היינו, שכ"א מהם הוא בדרגת משיח.

וזאת אומרת: כאשר נולד ילד בבית יהודי — הרי זה בחי משיח רבית זה, וכאשר נולדים כמה ילדים, י"ב שבטים, הנה כאור"א מהם הוא משיח בפ"ע. וזהו דיוק הלשון, משיחי (לשון רבים), ולא משיח (לשון יחיד) — כי כאור"א מילדי ישראל הוא בבחי משיח, וע"ז שכאור"א מבני נקרא בני בכורי ישראל.

וכמובר כמ"פ שבכאור"א מבני ישנו ניצוץ של משיח, ובהקדים: זה"פ, דרך כוכב מיעקב גר" מבואר במדרז"ל (וכן ברמב"ם ה"ל מלכים רפ"א) דקאי על מלך המשיח.

ובירושלמי (מע"ש פ"ד ה"ו) מבואר שפסוק זה קאי על כאור"א מישראל — כמסופר שם שכאשר גיר חלם שבלע כוכב, אמרו לו שכנראה גרם היקף ליהודי, כי יהודי נמשל לכוכב, כמ"ש, דרך כוכב מיעקב.

וע"פ המדובר כמ"פ שכאשר ישנם ב' פירושים בחיבה אחת, בהכרח לומר שישנה שייכות ביניהם — הנה גם בענינו בהכרח לומר שישנה שייכות בין ב' הפירושים בחיבה, דרך כוכב מיעקב (דקאי על מלך המשיח, ועל כאור"א מבני"י) — כי אצל כאור"א מישראל ישנו ניצוץ משיח.

ותורה מזה: אפילו יהודי שנמצא במעמד ומצב ירוד ביותר, עד שגם בחלומו של הגוי הרי הגוי מויק ליהודי (בלע חד כוכב), זאת אומרת, אע"פ שלכאורה אינו מויק בשעת השינה, אע"כ הרי הוא חולם שמויק ליהודי — הנה גם כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב כזה, הרי הוא נקרא בשם כוכב, ובמלא הרי שייך אצלו גם הפירוש הב' שבחיבת כוכב, דקאי על מלך המשיח, היינו, שגם אצלו ישנו ניצוץ משיח.

[ומאחר שהפירוש דקאי על מלך המשיח מובא ברמב"ם, שספרו הוא, הלכות הלכות" — מובן שזהו ענין השייך לכאור"א מישראל, מאחר שזהו ענין של הלכה כר].

וענין זה נמצא בגלוי אצל כאור"א מילדי ישראל, שהם נקראים בשם משיחי בגלוי.

ל. נוסף לזה שב"קריית גן ישראל" מתחנכים ילדי ישראל קודם גיל כרמצה. טאצלם ישנה המעלה ד.הבל שאין בו חטא. ונקראים "משיחי" בגלוי — מתחנכים שם גם כאלו שלאחר גיל כרמצה. וגם אצלם ישנה המעלה ד.בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא (עירובין כא, ב). ואפילו אם יש להם שייכות לענין של חטא — הרי ישנה אצלם מעלת החשובה. שעי' ענין החשובה מגיעים לדרגא נעלית יותר מדרגת הצדיקים.

ומובן בפשטות שגם הם נקראים. צבאות השם. כמדובר כמ"פ שכאור"א מישראל שייך ל.צבאות השם.

קבלתי מכתב מילד א'. ובו כותב שיש לו דרגא גבוהה ב.צבאות השם. ואינו יודע מה יהי כאשר יגיע לגיל כרמצה — כי הוא שומע שהענין ד.צבאות השם הוא רק קודם כרמצה. וא"כ, מה יהי עם הדרגא שלו ב.צבאות השם. האם לאחר כרמצה אינו שייך עוד ל.צבאות השם?!

יכתוב במכתבו. שהיות הוא מתקרב לגיל כרמצה. ואינו יכול לדחות ענין זה. כי הוריו אומרים לו שהוא מתקרב לגיל י"ג שנה — לכן מבקש שאודיע לו בהקדם האפשרי האם גם לאחר כרמצה שייך הוא ל.צבאות השם?

וכאמור לעיל — שייך כאור"א מישראל ל.צבאות השם. גם לאחר כרמצה יכתמצה. כמדובר כמ"פ.

לא. זהו כללות העילוי ד.קריית גן ישראל:

קריית גן ישראל היא — לכל לראש — בדוגמת עיר מוקפת חומה. כד להגן בפני השפעות בלתי רצויות העוללות לחדור מבחוץ. ולא זו בלבד שהשפעת בחוץ אינה חודרת ל.קריית גן ישראל. אלא אדרבה: קריית גן ישראל משפיעה ופועלת על הסביבה כולה. הרי זוהי כללות שיטת החסידות — יפוצו מעינוחך חוצה.

ובדוגמת הענין דביהמ"ק שמשם אורה יצאה לכל העולם כולו. עיי' חלוני הקופים אטומים. זאת אומרת. שהחלונות היו באופן שמתרחבים הולכים כלפי חוץ. כד שהאור שבתוך לא יכנס לביהמ"ק. אלא אדרבה: האור דביהמ"ק יאיר גם בחוץ. לכל העולם כולו.

זאת אומרת. שב"קריית גן ישראל" מתחנכים ילדי ישראל באופן שהיי' ניכר בהם בגלוי הענין ד.וכל בניך לימודי ה". ובמדובר לעיל בארוכה (שיחת ב"ף מנ"א) שהינוכם הוא באופן ש.אין להם מנוחה כר". אלא הם הולכים. מחיל אל חיל — בליכוד התורה וקיום מצוותי. וברוח זו משפיעים הם על הסביבה כולה.

ונוסף על העילוי דעיר מוקפת חומה (שמירה מפני החוץ. והשפעה על החוץ). יונה כעלה גדולה יותר — קריית גן ישראל. בדוגמת מעלת ה.קריית לגבי "עיר". כג"ל בארוכה.

דחירה מזו — קריית גן ישראל היא למעלה מ.קריית סתם:

ב.קריית גן ישראל מתחנכים את ילדי ישראל שהיו לימודי ה". ויפועלו ככל העולם כולו את הענין ד.גן (גן ישראל). שזהו כללות הענין ד.רשכנתי בתוכם. הצי"ו נפעל הענין ד.באחי לגבי לגנוני. למקום שהי' עיקרי בתחלה כר". ולכן. קריית גן ישראל היא למעלה מ.קריית סתם — כי עיי' הענין ד.גן

ש"פ ראה, מבתיח ועריח אלול כא

ישראל" (לגני לגנוני" נעשיח קרי" וז באופן דקריח מלך רב" שבוה ישנם ב' פירושים: (א) קריח מלך רב" קאי על חד המלך, (ב) קריח מלך רב" קאי על מלך מלכי המלכים הקב"ה. ומאחר שקרי" וז היא באופן דגן ישראל" (לגני לגנוני"). הרי ענינה — קריח מלך רב" קרייתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

לב. כדי לקשר את המדובר לעיל עם דבר גשמי — יקחו מהתועדות וז דבר מאכל ומשקה גשמי (וואכלת" — דבר מאכל, ושבעת" — דקאי על שתי, דבר משקה). עבור קריח גן ישראל" (ע"ד המדובר בהתועדות הקודמת (שיחת ש"פ עקב סל"ב)).

ובפרט שלאחרי יום השבת עורכים מסיבת סיום ב.קריח גן ישראל" (סיום המחתה קיץ"). — ובדאי שיקשרו זאת עם ג' הקיץ דתורה ותפלה וגמ"ח, ביחד עם הענין דגדולה לגימה שמקרבח".

ויסבירו לילדים את גחל הענין דחדש אלול, שאז המלך נמצא בשדה כו'. וענין זה מתחיל תיכף ומיד ביום א' דר"ח אלול.

[בנוגע לענין דתקיעת שופר שבחדש אלול, ישנה שקו"ט אם זה שייך גם ליום א' דר"ח אלול, אבל בנוגע להענין דמלך בשדה, לא מוזכר שקו"ט אם זה גם ביום א' דר"ח אלול, ולכן מסתבר לומר כפי שטוב יותר — היינו, שהעלוי דמלך בשדה ישנו גם ביום א' דר"ח אלול].

וכפי שהבירור בעת ברכת החדש — ראש חודש אלול מחר ביום הראשון כו", וא"כ, מוכן בפשטות שביום א' דר"ח מתחילים כל הענינים דחדש אלול, כולל הענין דמלך בשדה, מאחר שיום זה נקרא ר"ח אלול.

ויסבירו לילדים שה"סיום" של המחתה קיץ" הוא "סיום" של דרגא נמוכה, כדי שלאחרי זה יגיעו לדרגא נעלית יותר בלימוד התורה וקיום מצוותי, במשך כל השנה כולה, ברח החינוך שקיבלו במשך שהחם ב.קריח גן ישראל".

וע"י כללות ענין החינוך דבני ובנות ישראל — יהי הענין דהשיב לב אבות על בנים", על ידי בנים" (ועד"ו בנוגע לבנות), היינו, שהם ישפיעו גם על הוריהם ומרביניהם, וגם על המנהלים ועל המדבנים וכו' — להוסיף בכל עניני התורה ומצוותי, במשך כל השנה כולה.

לג. הצעה נוספת: מאחר שסיום המחתה קיץ" הוא בימי חודש אלול — מן הראוי שכאו"א מהילדים ישלח לכל חבריו כרטיסי ברכה ואיחולי שנה טובה לקראת השנה החדשה, מאחר שהחל מר"ח אלול נוהגים כבר לברך ברכת שנה טובה כו', והמשלוח יהי באופן הגיביר שזה נשלח מ.קריח גן ישראל".

וכל המרבה לשלוח כרטיסי ברכה לחביריו הרי זה משובח, ואם יש לו ספק על אחד הילדים אם הוא חבירו כו' — הגה אם הוא יודע את שמו וכתובתו, מן הראוי שישלח לו כרטיס ברכה לקראת השנה החדשה.

ובצירוף לכרטיס הברכה ואיחולי שנה טובה כו' — מן הראוי שיוסיף כמה מילים בנוגע לעניני התורה ומצוותי [ע"פ מאד"ל אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה], כאו"א מהילדים לפי מעמדו ומצבו, והעיקר — בדברים היוצאים מן הלב, ביחד עם זה שהנהגתו היא באופן של דגמא תי".

וכל האמור לעיל הוא גם בנוגע לבנות.